

Նախագահական ընտրությունները Թուրքիայում

Թուրքիայում նախագահի պաշտոնը շատ կարևոր է, քանի որ նախագահը հանդիսանում է Աթաթուրքի սահմանած պետական իշխանության և հասարակական կյանքի աշխարհիկ բնույթի պահպանողը և վերահսկողը՝ լինելով միաժամանակ բանակի գլխավոր հրամանատարը: Սակայն նա քիչ է ընդգրկված ամենօրյա քաղաքական որոշումների կայացման գործընթացի մեջ, գործնականում չի խառնվում առօրեական քաղաքական ընթացքին և երկրում ընթացող տնտեսական և սոցիալական պրոցեսներին: Ավանդաբար նախագահը ներկայացնում է թուրքական զինվորական աշխարհիկ սերուցքը, որը կոչված է շտկել իրավիճակը այն դեպքում, երբ վտանգված են Աթաթուրքի ձևակերպած սկզբունքները:

Նախագահի ընտրությունները ուղղակի չեն, նրան ընտրում է Թուրքիայի խորհրդարանը, որտեղ ներկայումս մեծամասնությունը պատկանում է Արդարության կուսակցությանը, սակայն ձայների այդ քանակը չբավարարեց, որպեսզի ներկայումս արտաքին գործերի նախարարի պաշտոն զբաղեցնող Աբդալլա Գյուլը, որին իր կասուկցական ընկերները առաջադրել էին երկրի նախագահի պաշտոնը զբաղեցնելու համար և, որի մասին վարչապետ Էրդողանը ասել է, որ «մենք միասին ենք հիմնադրել այս շարժումը»:

56 տարեկան արտգործնախարար Աբդալլա Գյուլը համարվում է վարչապետ Ռեջեփ Թայիբ Էրդողանի աջ ձեռքը ներկայիս միակուսակցական կառավարությունում: Նա իր ուսանողական տարիներից անդամակցել է սկզբից ազգայնական, ապա՝ իսլամիստական կազմակերպություններին: 1980 թ. Զինվորական հեղաշրջումից հետո Գյուլը ձերբակալվել է: Բանտից ազատվելուց հետո շարունակել է ակտիվորեն մասնակցել իսլամիստական «Ռեֆահ» և «Ֆազիլեթ» կուսակցությունների ղեկավարման գործընթացին: 1991թ.-ից՝ խորհրդարանի անդամ է: Արդարության և զարգացման կուսակցության ստեղծումից ի վեր հանդիսանում է կուսակցության նախագահի տեղակալ: Համարվում է իսլամիստների չափավոր թևի ներկայացուցիչ: Մինչև ներկայիս վարչապետ Էրդողանին դատարանը թույլ տվեց պետական պաշտոն զբաղեցնել, Գյուլը, ժամանակավորապես փոխարինելով նրան, զբաղեցնում էր այդ աթոռը:

Մայիսի 1-ին Թուրքիայի Սահմանադրական դատարանը այդ ընտրությունները ճանաչեց անվավեր՝ պատճառաբանելով իր որոշումը այն հանգամանքով, որ պատգամավորների անհրաժեշտ քվորում չի եղել:

Իշխող կուսակցությունը հայտարարել է, որ դիմելու է խորհրդարանին երկու ամսից արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններ անց կացնելու առաջարկով: Եթե այս առաջարկն ընդունվի, Արդարության կուսակցությունը պահանջելու է պատգամավոր դառնալու համար սահմանված տարիքային սահմանափակումը նվազեցնել մինչև 25 տարեկան:

Հարկ է նշել, որ սահմանադրության մեջ ամրագրված աշխարհիկության սկզբունքը այս երկրում ունի զանգվածային օժանդակություն հատկապես հասուն տարիքի կրթված քաղաքային բնակչության շրջանակներում: Իսլամիստների ազդեցությունը մեծ է հատկապես երիտասարդության մեջ, Անատոլիայի գյուղական շրջաններում և խոշոր քաղաքների լյումպենական տարրի մեջ:

Նախագահի ընտրությունների շուրջ ծավալված իրադարձությունները՝ բախումները, բողոքի ցույցերը, ակնհայտ լուծումների բացակայությունն արդեն իսկ ապակայունացրել է Թուրքիայի ներքին իրավիճակը՝ ազդելով նաև տնտեսական իրավիճակի վրա: Արդեն ապրիլի 30-ին բորսան արձագանքեց այս իրավիճակին. գլխավոր ինդեքսը անկում ապրեց 8 տոկոսով, իսկ լիբան 4 տոկոսով գնազրկվեց: Ֆինանսական վերլուծաբանները կանխատեսում են տնտեսական ակտիվության կտրուկ անկում, ինչը մեծ հարված է վերջին երկու տարիների ընթացքում բավականին կայուն զարգացում ապրող թուրքական տնտեսության և արդյունաբերության համար:

Կարելի է վստահ կանխատեսել, որ թուրքական բանակը, որի հեղինակությունը երկրում չափազանց բարձր է, իր բոլոր հնարավորությունները և ազդեցությունը կօգտագործի, որպեսզի կանխի իսլամիստական պատկանելություն ունեցող նախագահի ընտրվելը: Ապրիլի 27-ին թուրքական Գլխավոր սպայակույտի ինտերնետային կայքում տեղադրվել էր բարձրագույն գեներալիտետի հայտարարությունը, որտեղ բառացիորեն ասված է հետևյալը. «Պետք է մոռանալ, որ Ձինված ուժերը այս բանավեճում հանդիսանում են ուղղակիորեն ներգրավված կողմ, քանի որ երկրի սահմանադրությունը բանակի վրա է դրել պետության աշխարհիկ բնույթի երաշխավորողի դերը, ուստի անհրաժեշտության դեպքում Ձինված ուժերը իրավունք են վերապահում իրենց թուրքական պետության աշխարհիկ բնույթը

պաշտպանելու համար անհրաժեշտ կտրուկ քայլերի դիմել: Որևէ կասկած այս հարցում որևէ մեկը չպետք է ունենա»:

Թուրքական հանրապետության պատմության ընթացքում թուրքական բանակը 1960, 1971 և 1980թթ. Միջամտել է քաղաքական գործընթացներին՝ վերցնելով իշխանությունը իր ձեռքը: 1997թ. բանակի ճնշման տակ հրաժարական տվեց իսլամիստական վարչապետ Նեջեդդին Էրբաքանը:

Կարելի է ենթադրել, որ մինչև երկու ամսից նախատեսվող արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունները Թուրքիան ապրելու է բավականին ծանր քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական ճգնաժամ: Հստակ է իսլամիստական ուժերին ընդդիմություն հանդիսացող թե՛ տնտեսական և թե՛ քաղաքական ուժերի վճռականությունը իշխանությունից հեռացնել կրոնական հիմքերի վրա կանգնած ուժերին իշխանությունից և ձգտումը՝ կանխել վերջիններիս ազդեցությունը թուրքական հասարակության մեջ հետագա տարածման սպառնալիքից:

Այս վճռականության հիմքում ընկած են մի քանի կարևոր պատճառներ.

1. իսլամիստական երանգավորում ունեցող կառավարությունը խոչընդոտ է հանդիսանում Եվրամիության կազմի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ բարեփոխումների իրականացման ճանապարհին
2. իսլամիստական ուղղվածություն ունեցող նախագահի դեպքում հնարավոր է դառնում սահմանադրական այնպիսի փոփոխություններ, որոնք կարող են վտանգել Թուրքիայի աշխարհիկ բնույթը
3. թուրք-ամերիկյան հակասությունները վերջին շրջանում ձեռք են բերել Թուրքիայի էական շահերի տեսակետից վտանգավոր բնույթ (սա բանակային էլիտայի, խոշոր ֆինանսական և արդյունաբերական կապիտալի և արևմտամետ պետական ապարատի և համալսարանական մտավորականության տեսակետն է)
4. Թուրքիան պետք է շարունակի մնալ ՆԱՏՕ-ի ամենակարևոր անդամ պետությունների շարքում
5. ավելորդ մերձեցումը մուսուլմանական պետությունների հետ այլընտրանք չէ Թուրքիայի համար
6. իրաքյան և քրդական հիմնահարցերը դեպքերի ներկայիս տրամաբանությամբ շարունակվելու դեպքում կարող են լրջորեն վտանգել թուրքական շահերը

7. պետության աշխարհիկ բնույթը ապահովում է Թուրքիայի քաղաքակիրթ զարգացումը, և այն չի կարելի ստեղծված բարդ սոցիալական իրավիճակի պատճառով վտանգի տակ դնել:

Սակայն հետագա զարգացումները ճիշտ պատկերացնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ իսլամիստական Արդարության և զարգացման կուսակցությունը շարունակում է վայելել ընտրողների 30 տոկոսից ավելի զանգվածի վստահությունը, այսինքն՝ այս կուսակցությունը չի կորցրել իր էլեկտորատը: Կանխատեսելի է, որ եթե խորհրդարանում այնուամենայնիվ կայանա նախագահի ընտրության երկրորդ փուլը, ապա այն առաջինի նման կտապալվի:

Երկու ամիս հետո կայանալիք խորհրդարանական ընտրություններում, ամենայն հավանականությամբ, կհաղթի իսլամիստական կուսակցությունը, ինչը նախագահի ընտրության հիմնահարցը նոր սրությամբ կբարձրացնի: Հավանական է, որ եթե այդ ժամանակ (կարևոր չէ, նախագահի ուղիղ ընտրությունների օրենքը կընդունվի, թե ոչ) նորից արդիական դառնա իսլամիստական պատկանելություն ունենալու հնարավորությունը, ապա բանակը ստիպված կլինի միջամտել:

Բոլոր դեպքերում, Թուրքիան մտել է բավականին ծանր ճգնաժամի շրջան և այսօր դժվար է կանխատեսել, թե որքան այն կտևի: